

HENRYK MÓL

Warszawa

artykuł przeglądowy

Prawa zwierząt w konwencjach Rady Europy

„Powiedziałem sobie;
ze względu na synów ludzkich (tak się dzieje).
Bóg chce ich bowiem doświadczyć, żeby wiedzieli,
że sami przez się są tylko zwierzętami.
Los bowiem synów ludzkich jest ten sam,
co i los zwierząt;
los ich jest jeden;
jaka śmierć jednego, taka śmierć drugiego,
i oddech życia ten sam.

*W niczym więc człowiek nie przewyższa zwierząt,
bo wszystko jest marnością.
Wszystko idzie na jedno miejsce;
powstało wszystko z prochu
i wszystko do prochu znów wraca.”*

Księga Koheleta 2, 24 - 3, 18

Pismo Święte. Wyd. Pallottinum Poznań – W-wa 1980.

W dniu 1 lutego 1995 r. minął rok od dnia stowarzyszenia Polski z Unią Europejską, a w dniu 8 kwietnia od dnia złożenia oficjalnego wniosku o członkostwo. W procesie integracyjnym, krok po kroku, rewidujemy normy i przepisy, przewartoścujemy nasze myślenie, niwelujemy wyboje uprzedzeń przed nowymi wyzwaniem. Dotychczasowe normy rewiduje również Rada Europy i Unia Europejska. Budując tamy przeciw okrucieństwu człowieka ludzie ustanawiają prawa w swej obronie, przy czym u piszących prawa zwierząt też przeważa pragmatyzm ochrony istot własnego gatunku czy grupy. Wniosek taki można wysnuć obserwując zabiegi skrywania za parawanem hasła prawnej ochrony zwierząt różnych interesów różnych grup nacisku.

W lutym i w czerwcu 1995 roku ministrowie rolnictwa krajów członkowskich Unii Europejskiej zajmowali się problematyką ochrony zwierząt w czasie transportu, przy czym głównym punktem spornym debat był czas trwania transportu żywych zwierząt na ubój lub w celach hodowlanych. Północne państwa Unii – oskarżane przez państwa południowe: Włochy, Grecję, Hiszpanię i Portugalię o to, że znoszą w ten sposób konkurencję z zewnątrz – dążyły do ograniczenia czasu transportu zwierząt. Sprawa ta dzieliła członków UE od ponad 2 lat i nabrała rozgłosu, gdy w obronie zwierząt zaangażowały się organizacje społeczne. Limit dotychczasowy wynosił 22 godziny i skrócenie czasu podróży do 8 godzin, do czego dążyły Niemcy przy poparciu Belgii, Danii i Holandii, mogłoby wyeliminować zwierzęta polskie z rynku Unii, gdyż w razie podpisania stosownych umów będą one dotyczyć również transportów z krajów trzecich.

Z przekazu zawartego w Rzeczpospolitej (Nr 144 z 23.06.95) oraz teleksowej informacji z 1856 Sesji Rady Rolnej Unii Europejskiej (Claris z 27.06.95) wynika, że ustalony na niej czas trwania transportu zwierząt w zasadzie nie może przekraczać 8 godzin. Czas ten jednak może być wydłużony o ile środek transportu spełniać będzie takie wymagania, jak zaopatrzenie w ściółkę, odpowiednią ilość paszy, podidła, przenośne przegrody i możliwość wietrzenia. W razie przewozu zwierząt tak dostosowanymi pojazdami obowiązywać będą następujące przerwy na karmienie i odpoczynek:

– przy przewozie cieląt, źrebiąt, jagniąt karmionych mlekiem po 9 godzinach transportu przerwa co najmniej godzinna przed podjęciem dalszej maksymalnie 9 godzinnej podróży,

– świnie maksymalnie mogą być w transporcie przez 24 godziny pod warunkiem, że w czasie przewozu będą stale miały zapewnioną wodę,

– transport zwierząt jednokopytnych nie może przekroczyć 24, bydła i owiec 28 godzin, pod warunkiem stosowania po 8 godzinach nie krótszych niż 1 godzinnych przerw na pojenie, wypoczynek i ewentualne karmienie.

Po maksymalnych okresach podróży transportowane zwierzęta powinny być wyładowane, karmione, pojone i przed dalszą drogą powinny wypocząć przez co najmniej 24 godziny. Przedstawione powyżej postanowienia wchodzi w życie w terminie do 31 grudnia 1996 roku, a jeśli państwa członkowskie zapewnią środki transportu spełniające określone wymogi – w terminie do 30 czerwca 1998 roku. Podjęte ustalenia dotyczą jedynie krajów członkowskich Unii Europejskiej. W razie zawarcia umowy weterynaryjnej z krajami trzecimi.

ryjnej pomiędzy Unią Europejską a krajem trzecim o wzajemnym uznawaniu obowiązujących postanowień, czas transportu będzie liczony wówczas od punktu granicznego państwa sygnatariusza porozumienia.

Europejska Konwencja o ochronie zwierząt podczas przewozów międzynarodowych Nr 65

Problematyka prawnej ochrony zwierząt ujęta jest w sześciu konwencjach Rady Europy, z których żadna jeszcze nie została podpisana przez Polskę. Pierwsza, nr 065, to Europejska Konwencja o ochronie zwierząt podczas przewozów międzynarodowych z dnia 13 grudnia 1968 roku. Widnieją pod nią podpisy uprawnionych przedstawicieli Austrii, Belgii, Cypru, Danii, Finlandii, Francji, Hiszpanii, Holandii, Grecji, Islandii, Irlandii, Luksemburga, Malty, Niemiec, Norwegii, Szwecji, Szwajcarii, Turcji, Wielkiej Brytanii i Włoch. Zawiera ona postanowienia zobowiązujące sygnatariuszy do podejmowania niezbędnych środków, w celu uniknięcia bądź zmniejszenia do minimum cierpienia zwierząt w transporcie międzynarodowym koni, bydła, owiec, kóz, trzody chlewnej, ptaków domowych, królików, psów i kotów domowych, innych ssaków i ptaków oraz zwierząt zimnokrwistych. Według jej zapisu kraje wysyłające decydują czy przewóz jest zgodny z postanowieniami konwencji, przy czym kraj przeznaczenia, czy kraje tranzytowe mogą sprawdzać i kwestionować zgodność stanu faktycznego z postanowieniami. Jednakże przesyłka może być jedynie zatrzymana w wypadku, gdy jest to niezbędne ze względu na zdrowie zwierząt. W razie, gdy strajki lub inne okoliczności stoją na przeszkodzie ściśtemu stosowaniu postanowień konwencji jej sygnatariusze podejmą niezbędne środki dla uniknięcia, bądź zmniejszenia do minimum cierpienia zwierząt.

Ogólne postanowienia dotyczące transportu koni, bydła, owiec, kóz i trzody chlewnej mówią, że przed załadowaniem zwierzęta powinny być zbadane przez uprawnionego przez właściwe władze lekarza weterynarii kraju eksportującego, który uzna je za zdolne do transportu, zatwierdzi warunki załadowania i wyda świadectwo określające zwierzęta, stwierdzające ich zdolność do transportu i o ile to możliwe, zawierające numery rejestracyjne środków transportu. Do przewozu nie mogą być dopuszczone zwierzęta, które mogłyby w drodze rodzić oraz te, które urodziły w okresie do 48 godzin przed transportem. Uprawniony lekarz weterynarii kraju eksportującego, tranzytowego lub importującego może zarządzić odpoczynek w miejscu przez siebie określonym.

Szczegółowe postanowienia określają wymogi przestrzenne, konstrukcyjne i wentylacyjne dla przewozu zwierząt danego gatunku. Środki transportu i kon-

tenery powinny być tak skonstruowane, by zapewniały zwierzętom ochronę przed zimmem czy przegrzaniem i stwarzały możliwość kontroli oraz opieki. W razie wiązania sznury powinny być wystarczająco mocne i długie, aby pozwalały zwierzętom, o ile będzie to konieczne, na położenie się oraz jedzenie i picie. Bydło nie może być wiązane za rogi, a buhaje są wyposażane w kółka nosowe jedynie dla czynności związanych z wysyłką. Jeżeli w jednym wagonie, pojeździe, statku lub samolocie przewożone są zwierzęta różnych gatunków to rozdzielone mają być według gatunków, dorosłe samce od samic, knur od knura, a ogier od ogiera. Sprzęt załadowniczy; mostki, rampy, schody, jak również podłoga środka transportu powinny być czyste, zabezpieczone przeciwdziałkowo i wystarczająco mocne, aby utrzymać ciężar przewożonych zwierząt.

W drodze zwierzętami powinien opiekować się konwojent, za wyjątkiem sytuacji, gdy są one przesyłane w zabezpieczonych kontenerach, a osoba przewożąca zobowiąże się do podjęcia obowiązków konwojenta, lub gdy nadawca wyznaczył agenta mającego zapewnić opiekę zwierzętom na właściwych punktach etapowych. Konwojent lub agent nadawcy dopilnuje zwierząt, nakarmi, napoi, a jeśli zajdzie konieczność, wydoi je. Dla tych, które zachorują lub zostaną zranione podczas przewozu zapewni pomoc weterynaryjną, a jeżeli zajdzie konieczność zorganizuje ubój w sposób zapewniający uniknięcie zbędnych cierpień. Przewóz do miejsca przeznaczenia powinien następować tak szybko, jak to możliwe, przy czym informacje o przesyłkach zwierząt powinny być jak najwcześniej przekazane do wiadomości posterunków kontrolnych w celu zapewnienia możliwie szybkiego załatwienia formalności wwozowych i tranzytowych.

Szczegółowe postanowienia konwencji dotyczące przewozów kolejowych, drogowych, transportu wodnego i powietrznego rozpisane są w dwudziestu artykułach. W kolejnych dziesięciu przedstawione są wymogi obowiązujące w przewozie ptaków, królików, psów, kotów i zwierząt zimnokrwistych. Artykuły końcowe podają sposób rozstrzygnięcia sporów w drodze konsultacji lub arbitrażu. Konwencja jest otwarta do podpisu przez Państwa Członkowskie Rady Europy. Podlega ona ratyfikacji lub przyjęciu, a dokumenty ratyfikacyjne lub przyjęcia składa się Sekretarzowi Rady Europy.

Europejska Konwencja o ochronie zwierząt podczas przewozów międzynarodowych była osnową zaleceń dla polskich przewoźników zwierząt, wydanych w związku z upowszechnieniem w minionym dziesięcioleciu przewozów drogowych. Departament Weterynarii rozpowszechnił wśród zainteresowanych eksporterów i przewoźników cztery dokumenty. Dotyczą one międzynarodowego transportu koni, transportu bydła, transportu trzody chlewnej oraz drogowego transportu owiec i kóz. Na ich współczesną

treść wpłynęły dodatkowo wskazania importerów oraz decyzje Komisji Unii Europejskiej w sprawie warunków transportu zwierząt.

Oprócz ogólnie uznanych zasad ochrony zwierząt w krajowym i międzynarodowym transporcie istnieje potrzeba spełnienia dodatkowych warunków i wymagań. Każda przesyłka koni, bydła, trzody chlewnej, owiec czy kóz, za wyjątkiem przesyłek na zawody lub międzynarodowe wystawy, powinna być zaopatrzona w Międzynarodowe Świadcstwo Transportowe dla Zwierząt wystawione przez urzędowego lekarza weterynarii z miejsca pochodzenia względnie załadowania zwierząt. W ramach przygotowania do transportu zwierzęta powinny być zbadane i uznane za zdolne do drogi. Nie wolno załadować zwierząt osłabionych i chorych. Konie rzeźne muszą być bez podków, cielęta muszą mieć dwa tygodnie życia, a czas transportu prosiąt nie może przekraczać doby. Nie można przewozić owiec i kóz będących w ostatnim okresie ich ciąży, a urodzone jagnięta czy kozłeta mogą być transportowane jedynie razem z matkami. Wysyłając transport zwierząt należy brać pod uwagę warunki atmosferyczne. Zwierzęta powinny być umiarkowanie nakarmione i wystarczająco napojone.

Opiekę w transporcie sprawuje pomocnik kierowcy – konwojent, lub sam kierowca. Opiekun musi mieć doświadczenie w obsłudze przewożonych zwierząt, a jazda musi być bezpieczna. W razie postoju pojazdy należy parkować na płaskim terenie, w upalne dni w cieniu, w dni chłodne, wietrzne w miejscach zabezpieczonych przed wpływami atmosferycznymi. W każdych warunkach pogodowych istotną jest wystarczająca wentylacja środka transportu.

Urządzenia załadunkowe powinny być bezpieczne, nie powodować zranień, a zamontowane osłony boczne wystarczająco wysokie i pełne. Osłony boczne mogą być zbędne w razie wprowadzania zwierząt pojedynczo za uzdę lub za pomocą powroza. Przy ładowaniu na kilku poziomach piętra górne muszą być wyposażone w odpowiednią rampę lub posiadać mechanicznie poruszaną podłogę. Nachylenie rampy załadunkowej powinno wynosić najwyżej 30 stopni. Wysokość osłon bocznych dla koni, bydła, owiec i kóz powinna wynosić 1,3 m, dla trzody chlewnej około 75 cm, zaś różnica poziomów pomiędzy górną krawędzią rampy a pojazdem nie powinna przekraczać 25 cm przy załadunku koni i bydła oraz 12 cm w razie ładowania trzody chlewnej owiec i kóz. W celu zapewnienia dobrego samopoczucia zwierząt powinny być stosowane odpowiednio wysokie i dobre – bez użycia gwoździ i okuć – zamocowane ściany działowe, tak aby zwierzęta nie mogły ich pokonać. Pojazdy bez urządzeń do wentylacji mechanicznej muszą mieć regulowane otwory wentylacyjne na przedniej i bocznych ścianach pojazdu.

Europejska Konwencja o ochronie zwierząt hodowlanych i gospodarskich Nr 087/145

Europejska Konwencja o ochronie zwierząt hodowlanych i gospodarskich została przyjęta 10 marca 1976 roku w Strasburgu i uzupełniona protokołem zmieniającym w dniu 6 lutego 1992 roku. Przyjmuje się w niej, że Sygnatariusz – każda z Umawiających się Stron – wprowadzi w życie zasadę, że w warunkach naturalnych lub sztucznych nie mogą być stosowane metody hodowli mogące powodować cierpienie lub szkody u zwierząt, których to dotyczy. Każdemu zwierzęciu powinno zapewnić się pomieszczenie, żywienie i pojenie oraz pielęgnację stosownie do potrzeb fizjologicznych i etologicznych; odpowiednią swobodę ruchu, przestrzeń, oświetlenie, temperaturę, wilgotność i cyrkulację powietrza, a biorąc pod uwagę gatunek zwierzęcia, jego stopień rozwoju i udomowienia, takie warunki otoczenia, jak stężenie gazów lub natężenie hałasu muszą być również dostosowane do jego potrzeb fizjologicznych i etologicznych, zgodnie z posiadanym doświadczeniem i wiedzą naukową.

Żadne zwierzę nie może być żywione lub pojone w sposób powodujący cierpienia lub szkody, a podawane mu pożywienie lub płyny nie mogą zawierać substancji szkodliwych dla zdrowia lub dobrego samopoczucia zwierzęcia. Kondycja, stan zdrowia oraz dobre samopoczucie zwierzęcia muszą być dokładnie kontrolowane – w warunkach intensywnego chowu przynajmniej raz dziennie. Urządzenia techniczne w systemach intensywnego chowu muszą być przynajmniej raz dziennie dokładnie kontrolowane, a uszkodzenia niezwłocznie usuwane.

W myśl artykułu ósmego Konwencji utworzony został Stały Komitet, do którego każda z Umawiających się Stron ma prawo wyznaczyć swego przedstawiciela, a każde państwo członkowskie Rady Europy, nie będące Stroną Konwencji ma prawo być reprezentowane przez obserwatora. Zadaniem Stałego Komitetu jest przygotowanie i przyjmowanie szczegółowych zaleceń ochrony poszczególnych gatunków zwierząt. Do tej pory Komitet opracował „Zalecenia” dotyczące bydła, drobiu, trzody chlewnej, zwierząt futerkowych, owiec i kóz.

Europejska Konwencja o ochronie zwierząt rzeźnych Nr 102

Europejską Konwencję o ochronie zwierząt rzeźnych przyjęto w Strasburgu w dniu 10 maja 1979 r. w celu zapewnienia ochrony zwierzętom przeznaczonym do uboju. Jej zapisy stosuje się do przeprowadzania, przetrzymywania, unieruchamiania, ogłuszania i uboju zwierząt jednokopytnych, przeżuwaczy, trzody chlewnej, królików i drobiu. Według Kon-

wencji rzeźnia to zakład lub instalacje znajdujące się pod kontrolą sanitarną, przeznaczone do wykonywania zawodowo uboju zwierząt, w celu produkcji mięsa do konsumpcji lub też do uśmiercania zwierząt z innych przyczyn, przy czym obowiązkiem każdej z Umawiających się Stron jest czuwanie nad tym by projektowanie, budowa oraz wyposażenie, jak również funkcjonowanie rzeźni zapewniało odpowiednie warunki w celu uniknięcia, tak dalece jak to tylko możliwe, powodowania u zwierząt niepotrzebnego rozdrażnienia lub cierpień.

Szczegółowo, punkt po punkcie, Konwencja stawia wymogi w zakresie dostarczania zwierząt i ich przeprowadzania w obrębie rzeźni oraz przetrzymywania do czasu uboju, kładąc przy tym nacisk na wiedzę, umiejętności i postawę personelu odpowiedzialnego za stan pomieszczeń, sprzętu i zwierząt. W trakcie przeprowadzania zabrania się uderzania lub uciskania zwierząt w szczególnie wrażliwe części ciała, zgniatania, wykręcania lub łamania ogona, uciskania gałek ocznych, bicia i kopania. Urządzenia powodujące wstrząsy elektryczne mogą być używane jedynie wobec bydła i trzody chlewnej, pod warunkiem, że wstrząsy nie trwają dłużej niż dwie sekundy, są odpowiednio rozłożone w czasie, a zwierzę ma zapewnioną przestrzeń niezbędną do ruchu. Zwierzęta mogą być doprowadzane na miejsce uboju jedynie wówczas, gdy ich ubój ma nastąpić niezwłocznie. Jeżeli ubój zwierząt nie nastąpi zaraz po dowiezieniu, należy im zapewnić odpowiednie warunki przetrzymywania oraz wystarczające ilości wody i paszy w odpowiednich odstępach czasu.

Ubój zwierząt, za wyjątkiem uboju rytualnego, uboju w razie nagłej konieczności oraz uboju drobiu i królików dozwoloną metodą powodująca natychmiastową śmierć zwierzęcia, może mieć miejsce po ogłuszeniu. Do pozbawiania przytomności zwierząt jednokopytnych, przeżuwaczy oraz trzody chlewnej dozwolone jest jedynie ogłuszanie przy użyciu narzędzi powodujących uderzenie lub penetrację na poziomie mózgu, elektronarkozy i przy pomocy gazu usypiającego, przy czym umiejętności osób zawodowo przeprowadzających unieruchamianie, ogłuszanie oraz ubój zwierząt są stwierdzane dokumentami i zezwoleniami. Umawiające się Strony mogą odstąpić od tych wymogów dla uboju w gospodarstwie.

Europejska Konwencja o ochronie zwierząt domowych Nr 125

Europejska Konwencja o ochronie zwierząt domowych została sporządzona w Strasburgu 13 listopada 1987 roku i jest kolejną umową porządku-

jącą i humanizującą postępowanie ze zwierzętami, w tym wypadku – domowymi. Na właścicieli oprócz zakazów złego traktowania zwierząt, nakłada obowiązek ich właściwego utrzymania, jak również wprowadza zasady handlu oraz organizowania wystaw i zawodów. Wiek młodocianych nabywców ogranicza do 16 lat, o ile nie mają zgody rodziców lub opiekunów. Zwierzę nie może być tresowane w sposób szkodliwy dla jego zdrowia i dobrego samopoczucia, a w szczególności poprzez zmuszanie go do przekraczania jego naturalnych możliwości lub siły, lub przy użyciu nienaturalnych środków pomocniczych powodujących zranienia, ból, cierpienie lub strach. Wprowadza zakaz obcinania ogonów, modelowania małżowin usznych, pozbawiania zwierząt strun głosowych, pazurów i zębów, za wyjątkiem sytuacji wynikających ze wskazań lekarskich lub gdy chodzi o dobro zwierzęcia. Zabiegi, w trakcie których zwierzę odczuwa lub może być narażone na poważny ból, muszą być wykonywane w znieczuleniu przez lekarza weterynarii lub pod jego nadzorem. Zabiegi nie wymagające znieczulenia mogą być wykonywane przez osobę uznaną za kompetentną przepisem prawa krajowego. Podobne reguły obowiązują w zakresie usypiania zwierząt i ograniczania liczby zwierząt bezdomnych.

Strony zobowiązują się popierać rozwój programów informacyjnych i edukacyjnych wśród organizacji i osób zajmujących się hodowlą, tresurą, handlem oraz przechowywaniem zwierząt domowych. W programach tych ma być podkreślona konieczność prowadzenia tresury zwierząt domowych dla celów handlowych lub sportowych przez osoby posiadające odpowiednią wiedzę i umiejętności, a także konieczność zniechęcania do obdarowywania zwierzętami domowymi dzieci do lat 16, bez wyraźnej zgody ich rodziców lub opiekunów oraz przeznaczania zwierząt na nagrody lub premie.

Przedstawione tu konwencje Rady Europy, a także konwencja o ochronie zwierząt kręgowych wykorzystywanych do celów doświadczalnych oraz konwencja o ochronie zwierząt wolno żyjących są wytycznymi w zakresie prawnej ochrony zwierząt, które Strona podpisująca dany dokument musi respektować i uwzględniać we własnych przepisach. W czasie prac nad rozpatrywanym aktualnie przez Sejmową Komisję Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej, Komisję Ustawodawczą i Komisję Samorządu Terytorialnego projektem ustawy o państwowym nadzorze weterynaryjnym oraz nad projektami rozporządzeń wykonawczych uwzględniano wskazania wynikające z konwencji Rady Europy w tej mierze.

Adres autora: dr Henryk Mól, ul. Zbaraska 6/6, 04-014 Warszawa